

**Промова Федерального Президента Йоахіма Гаука
з нагоди вшанування пам'яті жертв бійні
у Бабиному Яру 75 років тому
29 вересня 2016 року у Києві/Україна**

Три роки тому молоду письменницю нагородили однією із найпрестижніших премій за німецькомовну літературу: Катю Петровську. Вона виросла у Києві і живе зараз у Берліні. Лауреатом премії ім. Інґеборґ Бахманн вона стала за своє оповідання, в якому описує, як її прабабуся вирушила в дорогу до Бабиного Яру і просто на вулиці була застрелена німецьким окупаційним солдатом – рівно 75 років тому.

Вона виконувала наказ окупаційних органів, який був оголошений по всьому Києву:

Всі євреї Києва мали зібратися о 8-ій годині ранку біля кладовища на околиці міста, взявши з собою документи, гроші, цінні речі і теплий одяг.

У разі непослуху німецька міська комендатура погрожувала смертною карою. Проте немолоду жінку не збентежило ні це попередження, ні адреса: біля – кладовища! Вона не очікувала від німецьких окупантів нічого поганого, принаймні нічого, що загрожувало би життю.

Унікальність злочину, жертвою якого вона стала, полягала не в останню чергу в тому, що майже ніхто не вважав можливим звірство злочинців і той цивілізаційний злам, на який вони були готові.

У Бабиному Яру загопи особливої призначення, таємна військова поліція і члени військ СС примусили своїх жертв роздягнутися, віддати свої цінні речі, відігнали їх ударами до краю урвища і розстріляли їх – чоловіків і жінок, дітей і старців, 33.771 особу – лише протягом двох днів поспіль.

Прабабуся Каті Петровської є однією з тих жертв, яких ми сьогодні оплакуємо. Оповідання її правнучки – це щось особливе, щось дорогоцінне. Воно повертає жертві назад її обличчя, ім'я і

образ – і це через десятиліття після злодіяння. Цифра зі статистики смерті перетворюється на Естер. Оповідання поводить її з нею безмежно обережно. Воно супроводжує її на її шляху, не замовчуючи кінця. Воно розтягує час, що їй залишився. І воно звертає увагу на речі, які більше не піддаються розшифруванню, більше не піддаються прочитанню, воно звертає увагу на "Мабуть".

Ми, хто народився у пізніший час, і родичі загиблих залежимо також від сили уяви, оскільки ми потребуємо більше ніж цифри і факти, щоб віддатися спогадам і скорботі. Оскільки ми прагнемо зрозуміти, хто ми, звідки походимо, і хто йшов перед нами.

Якраз літературні свідки, як мені видається, створили передумову для нашого сьогодишнього вшанування. Вони, всупереч усьому опору, виривають з нас спомини про Бабин Яр. І вони досягли чогось такого, що історіографії у Німеччині, Росії та Україні вдається досі важко: вони відкривають простір для спільних споминів.

Тим, що ми сьогодні знаємо про Бабин Яр, ми завдячуємо всім тим, хто подолав небажання знати, применшення скоєного, ба навіть замовчування, у різні часи, у своїх власних країнах, кожен у свій спосіб. Але одного я хотів би особливо виділити: це Євген Євтушенко, оскільки саме він став тим, хто у 1961 році зламав табу, що його наклав Радянський Союз на навмисне вбивство свого єврейського населення.

Бабин Яр був унікальним місцем жахіття. Аж до відходу Вермахту з Києва у грудні 1943 року Яр залишався місцем страт. Бабин Яр став масовою могилою не тільки для київських євреїв, але й для десятків тисяч радянських військовополонених, психічно хворих, ромів і членів українського національного руху.

Всі вони стали жертвами націонал-соціалістської волі до знищення – волі до знищення, яка не задовольнилася убивствами. Адже навіть спогади про вбитих мали бути стерті. Коли у 1943 році Радянська Армія наближалася до Києва, радянські військовополонені за наказом німців мусили викопувати трупи у Бабиному Яру, спалювати їх, а попільні рештки від них розмелювати. Лише відхід німців з Києва припинив убивства і катування.

Тут знову проявляється злочинний характер расово-ідеологічної винищувальної війни на Сході Європи. Спустошення, полишені цією війною тут в Україні, були безпрецедентними. Німецькі окупанти послуговувалися навіть українськими націоналістами як допоміжними поліцейськими. Тут, як і у теперішніх країнах-сусідах України, націонал-соціалістському режиму йшлося з самого початку не тільки про завоювання й окупацію чужих держав, а про винищення цілих груп населення.

Ми говоримо про незмірні страждання і ми німці говоримо про невимовну вину, коли ми стоїмо перед прірвою Шоа. Коли ми зазираємо в цю прірву, нам паморочиться в голові. Ми боїмося, що прірва зазирає і в нас, якщо слідувати вислову Ніцше. Проте ми збагнули й не забудемо, що без такого погляду не може бути роздумів про німецьку вину і спільну для нас історію.

Заради жертв, але й заради сьогодення і задля нас самих ми зобов'язані зазирати у ту прірву. Можна засипати цей яр, що й спробували буквально зробити з Бабиним Яром. Але спогади повсякчас пробиватимуть собі шлях.

Оживляти таку пам'ять означає згадувати про людей, які тут померли, не тільки про їхню приналежність до певної групи, релігії чи партії. Це означає – згадувати про друзів і сусідів, якими вони також були. Наша відповідальність полягає у тому, аби за цифрами у вбивчому плані націонал-соціалістського режиму знову розгледіти людей, індивідів.

У тій мірі, в якій нам це вдасться, стануть можливими і спільні спомини, яких ми потребуємо, нагально потребуємо, адже історія, про яку йдеться, є спільною. Люди, які були вбиті німцями у Бабиному Яру, були євреями, українцями, росіянами і поляками. Ми, хто хоче зрозуміти, як могло так статися, що наші батьки і діди стали вбивцями чи жертвами, сьогодні залежимо один від одного. Відповіді на наші запитання ми знайдемо тільки спільними зусиллями. І це не виступ з метою розмивання відповідальності, а радше обстоювання транскордонних і спільних досліджень. Дослідження, яке протистоятиме новітнім модним спокусам, шукати істини тільки через призму нації.

У нашому знанні про масове вбивство євреїв Бабин Яр повинен зайняти постійне місце як місце пам'яті. Ми розуміємо Аушвіц як символ вбивства у таборах смерті. Бабин Яр символізує те, що передувало промисловому знищенню людей: багатотисячне вбивство через розстріл. І до погляду у прірву нашої власної історії належить зізнання, що не тільки спеціальні загони, але й цілком звичайні військові Вермахту були значною мірою задіяні у цих злочинах. Поки усвідомлення цього закріпилося в Німеччині, минуло занадто багато часу.

Прийняти виклик власної історії, наважитися на точний погляд на факти, не ухилитися від власної провини, від власної неспроможності – цей процес охоплює не одне покоління. Він залишив свій відбиток на Німеччині й не завершений, навіть стільки років після війни. Усвідомлюючи це, ми знову й знову звертаємо наші погляди на жертви, котрі були або є безпомічними перед безправ'ям, скрутою, переслідуванням. Саме у зв'язку з цим для мене важливо спрямувати свій погляд на сучасну Україну.

З моменту завершення Холодної війни українці нагадали нам про те, що вони мають своє місце в європейській історії. Вони нагадали нам про те, що Україні і сьогодні, і в майбутньому належить місце у сім'ї народів, як суверенній нації у державі, територіальну цілісність якої слід поважати. Ми побачили українців борцями, за свободу, демократію і праводержавність, і таким чином, як частину нашої європейської спільноти цінностей. Ми багато дізналися про Україну як націю і при цьому дещо про нашу власну роль і відповідальність.

Можливо, Голодомор з його незчисленими жертвами сильніше закарбувався у колективній пам'яті вашої нації ніж злочини Бабиного Яру. Але я, як Президент Німеччини стою тут, і я все ще в розпачі і скорботі з огляду на огидні злочини інших німців в іншій час. Але відбувається ще щось: погляд на минуле поліпшує мій погляд на сучасне – схилиючи голову перед всіма жертвами тих минулих часів, я стою пліч-о-пліч з тими людьми, які сьогодні називають безправ'я своїм іменем, допомагають переслідуваням і невтомно заступаються за права тих людей, кому відмовляють у правах людини.